

Litterära
spaltenRomansnusk
inför rätta

Någon undre gräns för litterär kvalitet har ännu ingen lyckats fastställa, inte ens den domstol i USA, som nyligen ställdes inför uppgiften.

Tantsuskets stora moder, Jackie Collins, har en skåde-spelände syster, Joan, som gjort försök i romanbranschen. Ett fett kontrakt gav henne en slant till ålderdomen men Random House var måttligt förtjusta vid leveransen och stämde för att få pengarna tillbaka. Men tji fick de, det finns ingen kriminellt dålig litteratur, åtminstone inte enligt det amerikanska rättsväsendet.

Kändispublicering

Å andra sidan kan man undra varför förlaget inte gjorde som brukligt vid så kallad "celebrity publishing". Antingen kunde väl en spökskrivare tagit sig an hela uppgiften eller så kunde ett par duktiga manustvättare stått upp i eländet.

Nu står man där med förlorat förskott på någon miljon dollar, samt med manus man inte gärna kan ge ut. Hur skulle man kunna marknadsföra något man själv ansett dåligt nog att dra inför rätta?

Frågan är om det är åtalbart att göra Jane Austens Emma till lesbisk? Inget ont om sexuella minoriteter men den stackars kvinnan kunde väl få ha sitt sexliv i fred. Trots allt är hon ju en av den engelska litteraturens mest älskade romanfigurer så en viss aktning vore på sin plats.

Inte roade

Åtminstone tycker de brittiska Austenfantasterna det. *They are not amused*. Sexgrälet kommer sig av att en annan Emma, den moderna författarinnan Emma Tennant - skrivit en uppföljare till Austens Emma, som för övrigt blivit till ett antal filmer i den tilltagande Austenvågen. Tennants roman har ännu inte kommit ut men lanseringen har tydligen börjat och Jane Austen Societys ordförande är chockad, liksom Alwyn Austen, författarinnans sentida frände.

Ms Tennant har redan tidigare följt upp *Pride and Prejudice*, och berättat om Elisabeths och Darcys äktenskapsproblem, samt fört *Sense and Sensibility* bortom Austens slut.

Att vara kändis är uppenbart inte lätt, vare sig man skriver romaner eller tvingas leva - och återupstå - i dem. Emma skall kanske ändå vara glad att hon inte hamnade i systrarna Collins romanvärldar. Då kunde det nog gått ännu värre.

KARL STEINICK

Godhetsmonster i historien

Om olika politiska tänkares idealisering av människan och de ödesdigra konsekvenserna av denna, reflekterar Ulf Modin.

Godhetsmonster var ett begrepp jag bildade senaste sommar i ett ödehus i Närpes i Österbotten vid läsningen av Nikolaj Tjernysjevskijs roman *Vad bör göras?*. Tjernysjevskij var en framträdande rysk intellektuell och skrevare i 1860-talets Ryssland.

Sibirien

Han häktades och förvisades till Sibirien, där han dog 20 år senare trogen sina ideal. I häktet i Petersburg författade han sitt berömda verk, som lästes av generation efter generation av ryska revolutionärer, inte minst av Lenin, som gav sin skrift om partiets organisation och uppgifter samma namn som sin förebilds roman. Också Marx påverkades av den ryske 1860-talsradikalen. En av anledningarna till att han lärde sig ryska var just, att han ville kunna läsa Tjernysjevskij.

Den senare visste, liksom Marx, och därpå även grabbarna, att den absoluta godheten skulle segra till slut. I hans bok blir människan också till sist god, inte bara litet grand, utan absolut. I slutet av romanen har nämligen de nya människorna skapats, vilka i fråga om godhet och behaglig livsföring endast överträffas av Guds änglar.

Muhammed

I själva verket påminner Tjernysjevskijs paradiset inte så litet om Muhammeds, bortsett från att de nya människorna i Vad bör göras? fortfarande arbetar, dricker vin, idkar älskog och får barn. I islams paradiset däremot är vinet alkoholfritt och kvinnorna visserligen sagolikt vackra, men lustan är övervunnen och därmed görs heller inga barn. Annars har folk det på ungefär samma sätt som i den ryske drömmarens framtidssamhälle.

Tjernysjevskij kom att spela en oerhörd roll inte minst för de ryska bolsjevikerna, som alla var uppfylla av den. Lenin visste vad han döpte sin berömda skrift till; och när den kom ut visste också de ryska intellektuella, vad de hade att hämta i arbetet, verktyget man behövde för att kunna öppna vägen till paradiset.

Den av dem som till sist fick tillfälle att förverkliga Tjernysjevskijs goda tankar var Stalin, som hade absolut makt och därför även möjlighet att fullborda lärofaderns idéer. I sitt arbete på att skapa den nya människan, som är fri från motsättningar och egennytta, fick Josef emellertid snart klart för sig att alla inte passade in, utan en del sade till och med att det var omöjligt att skapa den nya människan.

Stalin, som var en godhjärtad människa, visste först inte hur han skulle reagera på det här

men fann snart på lösningen: Vi skickar de där onda till ett speciellt ställe, så blir vi av med dem och de kan få möjlighet att komma på andra och bättre tankar.

Gulag

Sålunda uppstod i den nya människans namn Gulag, som var förvisningsorten för dem som inte kunde bli absolut goda.

Ett annat resultat Stalin på sikt åstadkom var alla de unga kvinnor i Moskva, vilka våren 1990 inte drömde om annat än att få bli fnask. Så går det, när egennytta och motsättningar inte erkänns som ofrånkomliga i ett samhälle. Ett annat resultat av tanken om det godas slutseger blev kriget i det som en gång var Jugoslavien. Även Tito ville nämligen skapa den nya människan, och motsättningarna löste han genom att sopa dem under mattan. Men det som göms i snö kommer upp i tå.

Ett annat och tidigare godhetsmonster var den schweizisk-franske ideologen Jean-Jacques Rousseau, som Tjernysjevskij liksom även alla senare stora människoförfattare läst. Rousseau var till skillnad från Montesquieu inte filosof, eftersom han inte grundade sina tankar på kunskap om människa och sin tids vetande utan på sina egna fantasier och lösa rykten. Han tyckte att samhället skulle styras av den allmänna viljan, det vill säga av folkets abstrakta vilja, men det knepiga var hur den allmänna viljan skulle förverkligas, och vem som skulle tolka den. Rousseau kom fram till att i undantagsfall kunde den allmänna viljan även tolkas av en enda person.

Robespierre

En som tog det här till sig och även fick möjlighet att tolka och utforma den allmänna viljan var Robespierre, som innan han somnade om kvällarna alltid läste en stump av Rousseau. Han insåg emellertid, liksom senare Stalin, att det blev en mas-

sa folk över, som inte kunde foga sig under den allmänna viljan och inte heller kunde eller önskade leva upp till kravet på att de måste bli ädla vildar. Dem stoppade han följaktligen i giljotinen. Allt i den goda avsikten att uttrycka den allmänna viljan och skapa den goda människan jämte det fulländade och slutgiltiga samhället.

Rousseau och Robespierre, liksom senare Tjernysjevskij och Stalin, var nämligen helt säkra på att människan i grunden är god, ty de hade hört talas om den ädle vilden i Amerikas urskogar. Att han var ädel stod för dem helt klart, inte minst som han bodde i skogen och de aldrig hade varit tvungna träffa honom men däremot hade många lyriska beskrivningar av densamma att gå efter. Inte heller det kroppsarbetande folket hade de annat än dimmiga begrepp om. Pyramiderna gör sig bäst på avstånd. Det vet alla som har sett dem först i fjärran och sedan på nära håll, eller tvärtom.

Vilde

Den ädle vilden blev i Europa sedan det ädla folket och till sist till den ädle arbetaren, som socialistiska intellektuella skulle förvandla till den nya människan. Speciellt kroppsarbetande människor förefaller vara särskilt lämpliga att förädla.

Det trodde inte bara Rousseau och Tjernysjevskij utan också alla de intellektuella som var idiotiska på att de tillägnat sig en vetenskaplig världsåskådning. Att arbetarna skulle bli historiens fulländade slutprodukt var de förvisade om i minst 100 år; tills den ädle arbetaren rationaliserades bort av den vetenskapliga och tekniska utvecklingen och till råga på allt inte hann bli absolut god han heller.

Nu var tanken att man skulle kunna skapa en ny människa emellertid inte begränsad till bolsjevikerna, utan Sveriges folkhemsidéologer var under SAP:s hero-

iska period inne på samma linje. Också de socialdemokratiska intellektuella såg i arbetarna "materialet", av vilket den nya människan skulle skapas, ty även de hade läst sin Rousseau.

Gudskelov hade de inte samma möjligheter att förverkliga sina idéer som Josef i Ryssland: Om de haft det, hade vi fått vår Gulag också här i Norden. I stället fylldes under 1930-talet de svenska sinnessjukhusen på med obekväma människor. Sverige var det land i västerlandet som vid denna tid hade flest tvångsintagna på sina mentalsjukhus. Någonstans måste man även här göra av dem som inte passade in.

Godhetsmonster är sålunda människor vilka strävar efter att förverkliga det absolut goda, och vilkas tänkande, om man försöker omsätta det i praktiken, får ödesdigra följder. Analogt med begreppet godhetsmonster kan vi även bilda exempelvis dygdmonster, trevlighetsmonster och vänlighetsmonster. Men monster förblir monster, och för dem bör vi ta oss i akt.

Begränsning

Inga har givit upphov till så mycket ont som de som försökt skapa den nya människan eller förädla rasen. Och alla bygger de på Rousseau. Vi bör därför begränsa oss till att förändra förhållanden, inte människor. Om vi försöker skapa goda människor bryter helvetet löst. Det blir början till alltings helvete. Människor går inte att göra om, men de agerar olika under olika betingelser. Vad som skall förändras är därför förhållanden; inte attityder.

ULF MODIN

Ulf Modin är författare och har i sin självbiografi, 4 1/2 år i DDR - Tankar kring landet som icke längre är (Cirrux förlag), bland annat berättat om sina erfarenheter från Östyskland där han försörjde sig på arbete inom ett propagandaförlag.

Lindströms kommentarer

© LINDSTRÖM/Penta Ra

NÄ, DET ÄR FÖR SENT MED LÄKARE, HAN ÄR DÖD - HAN SLÄPpte JU BÅDE NÄLLEN OCH PORTFÖLJEN!

